

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

Gemma Caballer Albareda

gemmacaballer@ub.edu

CRAI Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona

Laura Moré

laura.more@udg.edu

Biblioteca. Universitat de Girona

Imma Muxella

immaculada.muxella@upf.edu

CRAI Biblioteca Campus Ciutadella. Universitat Pompeu Fabra

Anna Nicolau Payàs

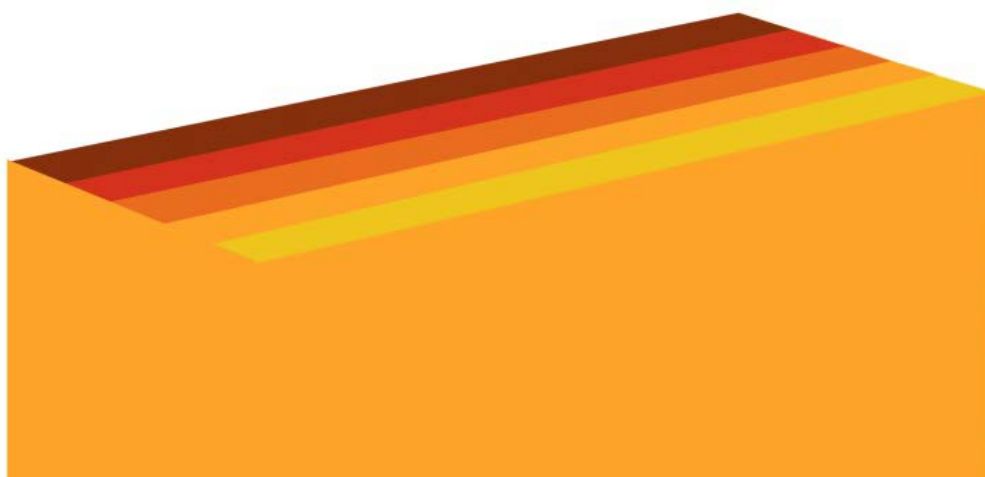
anicolau@bnc.cat

Biblioteca de Catalunya

BIBLIOTEQUES PATRIMONIALS A CATALUNYA (2016-2017)

BIBLIOTECAS PATRIMONIALES EN CATALUÑA (2016-2017)

HERITAGE LIBRARIES IN CATALONIA (2016-2017)

RESUM | RESUMEN | ABSTRACT

S'apunten tres tendències en l'entorn de les biblioteques patrimonials catalanes: l'increment de les col·leccions especials, la necessitat de fer servir les TIC per donar visibilitat als fons i l'eclosió de les humanitats digitals. Es repassen, també, les diferents iniciatives, activitats i publicacions dutes a terme durant aquest bienni a les biblioteques patrimonials catalanes.

Se apuntan tres tendencias en el ámbito de las bibliotecas patrimoniales catalanas: el incremento de las colecciones especiales, la necesidad de utilizar las TIC para visibilizar los fondos y la eclosión de las humanidades digitales. Se repasan, también, las diferentes iniciativas, actividades y publicaciones llevadas a cabo durante este bienio en las bibliotecas patrimoniales catalanas.

The article identifies three trends in Catalan heritage libraries in the period in question: a rise in the number of special collections, a growing need to use ICTs to make holdings more visible and the emergence of the digital humanities. It also reviews the initiatives and activities these libraries organized as well as their main publications.

PARAULES CLAU:

Biblioteques patrimonials, Centres patrimonials, Arxius, Patrimoni, Preservació

PALABRAS CLAVE:

Bibliotecas patrimoniales, Centros patrimoniales, Archivos, Patrimonio, Preservación

KEYWORDS:

Heritage libraries, Heritage archives, Heritage, Preservation

REBUT 03/12/2018 ACCEPTAT 08/02/2019

1 INTRODUCCIÓ

A l'article dedicat a les biblioteques patrimonials d'aquesta edició de l'Anuari us proposem fer un apunt a tres tendències que hem detectat en l'entorn de les biblioteques patrimonials i que creiem que han influenciat, i ho continuaran fent, en un futur proper, les seves polítiques. Els tres temes que volem esmentar i que estan estretament relacionats són: la creixent incorporació i valoració de les col·leccions especials a les biblioteques juntament amb la necessitat de visibilitzar les col·leccions amagades per contribuir a proveir els investigadors i usuaris de nous continguts i dades; la necessitat de comunicar, difondre i visibilitzar els nostres fons i els nostres centres a través de les TIC, i, finalment, l'emergència del moviment de les humanitats digitals, que es nodrirà de tota aquesta feina duta a terme, i el seu impacte en el futur rol dels centres patrimonials i dels professionals que hi treballen. A més d'aquesta petita píndola de tendències, com ja va sent habitual, us oferim un repàs de les principals activitats dutes a terme durant aquest bienni en el món de les biblioteques patrimonials.

Les col·leccions especials guanyen en valoració i visibilitat a les biblioteques i contribueixen a proveir els investigadors i usuaris de nous continguts i dades

2 LES COL·LECCIONS ESPECIALS: EL FUTUR ÉS LA SINGULARITAT

A l'hora de parlar de fons i col·leccions especials és imprescindible establir un marc terminològic i intentar delimitar l'abast i ús dels dos termes, ja que sovint s'han utilitzat de manera confusa i ambigua:

«(...) there has been a lack of consensus and precision concerning the definition of «special collections» (...).» (Dupont; Yakel, 2013)

El món bibliotecari català, que sempre s'ha emmirallat en els seus homòlegs anglosaxons, sembla haver perpetuat la vaguetat del terme *special collections* en la seva traducció catalana, *col·leccions especials*, convertint-lo molt sovint en un «calaix de sastre». Una simple ullada a les pàgines web de les principals biblioteques catalanes ens mostra que els termes més generalitzats són *col·leccions especials* i *fons especials* com dues formes diferents de traduir el terme anglès originari.

Una revisió de la principal bibliografia especialitzada ens permet fer una proposta per definir els termes següents:

Special collections: traduït sovint al català com a *fons especials* o bé *col·leccions especials*. Basant-nos en els treballs de Dooley i Luce (2010) i de Dupont i Yakel (2013) proposem la definició següent: materials bibliogràfics i arxivístics, en qualsevol format, que es caracteritzen pel seu valor econòmic

o d'ús, la seva unicitat o raresa o la seva vinculació a figures o institucions rellevants des del punt de vista històric, cultural, polític, científic, econòmic o artístic.

Dins del conjunt d'aquestes col·leccions o fons especials, per la seva importància com a fons primàries per a la recerca i la complexitat del seu tractament, mereixen una menció a part els fons personals. Segons l'arxivística es defineixen de la manera següent:

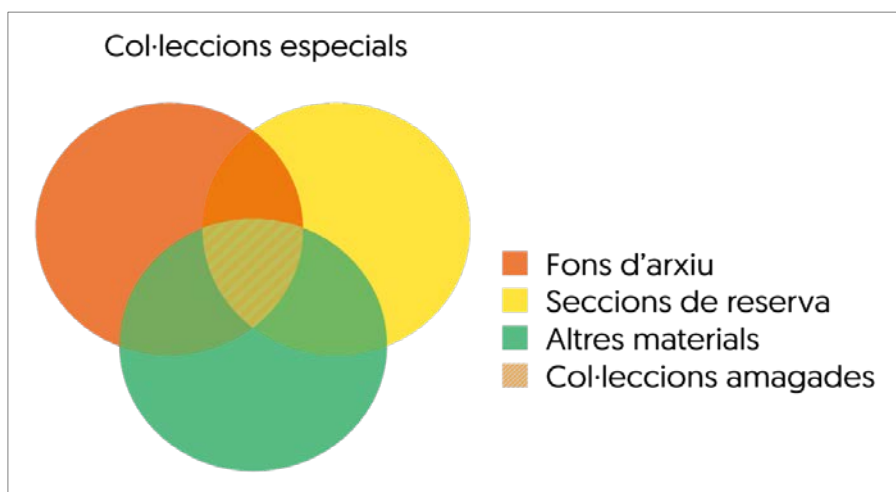
«Conjunt de documents, de qualsevol tipologia i en tota mena de suports, creats o aplegats per una persona en el curs de la seva trajectòria vital com a resultat de les seves activitats privades i públiques.» (Fernández Trabal, 2009).

Un altre terme força present quan es parla de fons o col·leccions especials és el terme anglès *hidden collections* traduït al català com a *col·leccions amagades* i que fa referència a:

«Terme recurrent en la bibliografia per designar l'escàs accés físic i intel·lectual que sovint permeten els materials de les col·leccions especials, fet que dificulta localitzar-los, recuperar-los i usar-los.» (Estivill, 2008).

Sota aquest terme s'aixopluguen, doncs, tot de materials, tant arxivístics com bibliogràfics, que per la seva complexitat de processament tècnic, la manca de formació especialitzada o perquè, de vegades, les institucions no han prioritzat prou el fons patrimonial, no s'han pogut descriure completament. Les principals conseqüències d'aquest tractament deficitari són la dificultat de visibilitzar-los, el baix nivell de recuperació i, per tant, un accés molt limitat.

Destaquem els fons personals que, per la seva importància per a la recerca i la complexitat del tractament, mereixen una menció a banda

Gràfic 1. El concepte de col·leccions especials

Des que fa deu anys Assumpció Estivill va parlar de la situació de les col·leccions especials i fons personals a les biblioteques catalanes la situació

ha canviat. Si en aquell moment Estivill evidenciava que encara s'havia fet molt poc camí en el tractament i visualització d'aquest tipus de fons i que només la Biblioteca de Catalunya i algunes biblioteques universitàries s'hi havien començat a posar, actualment el panorama ha experimentat una certa millora. L'aparició d'eines impulsades pel CSUC i la presa de consciència per part de les biblioteques de la importància que aquest tipus de documentació té per a la recerca i per al prestigi dels centres que els acullen, han afavorit que més biblioteques hagin dedicat esforços al tractament i visibilitat d'aquestes col·leccions i fons.

El CSUC ha elaborat eines de visibilitat i cerca com el portal *Col·leccions especials de les biblioteques de Catalunya* i la *Memòria Digital de Catalunya* i, no menys important, ha promogut unes pautes de catalogació de col·leccions especials i fons personals (2012), actualment en fase de conversió a les RDA, per tal d'unificar criteris catalogràfics i d'oferir una guia per a aquells centres que mai no s'havien plantejat el tractament tècnic d'aquests materials. Malgrat tots aquests esforços per homogeneïtzar les diferents pràctiques, val a dir que existeixen desigualtats en el seu tractament.

El portal *Col·leccions especials de les biblioteques de Catalunya* del CSUC, creat el 2013 amb la idea de donar visibilitat a les «col·leccions amagades» de les nostres biblioteques, ha transcendit aquesta vocació inicial i s'ha convertit en l'aparador de les col·leccions arxivístiques, fons personals i altres col·leccions de materials diversos, estiguin totalment catalogats o no, que es troben a les biblioteques del CSUC. És innegable que aquest portal ens ha dotat d'una primera eina amb la qual professionals i usuaris podem localitzar els fons i trobar fons complementaris dipositats en diferents biblioteques; per exemple: correspondència o fons personals d'un mateix personatge que han estat dipositats en diverses institucions.

El portal complementava una primera eina que ja havia estat molt útil per a la visualització i accés a col·leccions especials i fons personals digitalitzats: la *Memòria Digital de Catalunya (MDC)*. Creat el 2006, aquest repositori aplega col·leccions tant de les institucions consorciades del CSUC com d'institucions no consorciades i les seves dades són recol·lectades pel repositori europeu *Europeana*. La visualització internacional de les col·leccions i, per tant, de la institució que les custodia, ha estat un bon estímul per impulsar projectes de catalogació i digitalització de col·leccions i fons d'arxiu que, d'una altra manera, haurien restat «amagats» als magatzems de les biblioteques del nostre país.

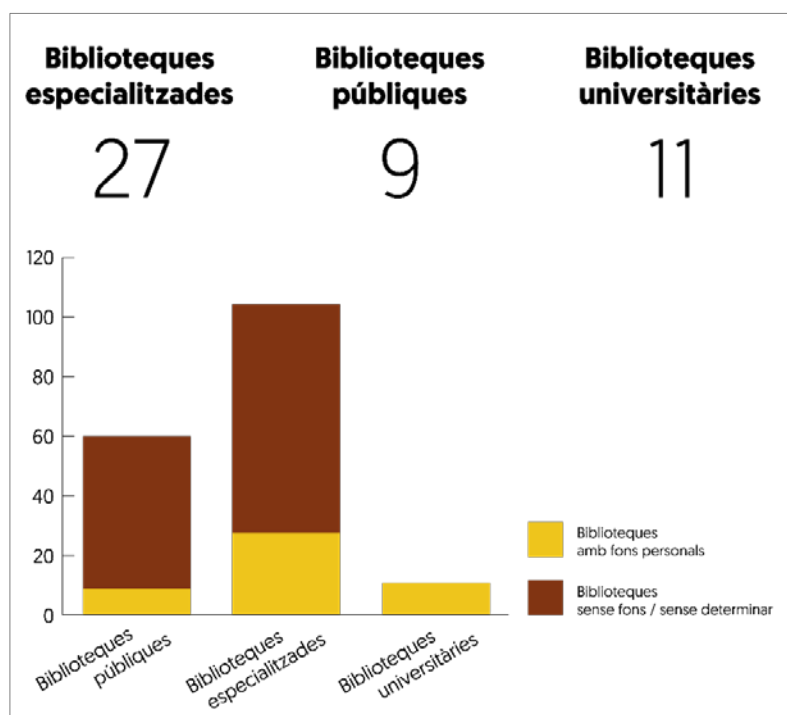
Cal posar de manifest que la major part dels fons d'arxiu que formen part de les biblioteques del CSUC són fons personals; la representació de fons familiars, empresarials i associatius és molt menor. Fins fa poc ocupar-se d'aquests materials era, principalment, tasca dels arxius, però tal com s'ha vist, nombroses biblioteques actualment també en custodien i sembla que la incorporació als nostres centres és una tendència a l'alça. Les preguntes que ens sorgeixen són: realment la proliferació a les biblioteques es remunta a

L'aparició d'eines impulsades pel CSUC i la presa de consciència per part de les biblioteques han afavorit que més biblioteques hagin dedicat esforços al tractament i visibilitat d'aquestes col·leccions

les dues darreres dècades? O potser és que les institucions han pres consciència de la importància i han començat a processar-les per poder-los donar visibilitat? Des de les biblioteques s'ha adquirit ja plenament la consciència que només fons com aquests ens faran singulars i, per tant, especials i imprescindibles? Com han arribat aquests documents a les biblioteques? En molts casos, tal com s'explica en la presentació de molts fons i col·leccions, l'arribada de fons personals a les biblioteques coincideix amb la donació de la biblioteca personal del creador del fons. Els donants opten per mantenir la unitat del donatiu i que una sola institució s'encarregui del processament i la preservació del conjunt.

Hem volgut analitzar el panorama dels fons personals a les biblioteques de Catalunya. D'aquesta manera, ens hem basat en el *Cens de biblioteques i altres institucions de Catalunya amb fons patrimonials* de la Biblioteca de Catalunya i en el portal *Col·leccions especials de les biblioteques de Catalunya* del CSUC, que reuneixen les dades d'un total de cent setanta-sis biblioteques, de totes les tipologies (nacionals, universitàries, especialitzades i públiques), a partir de la informació dels seus webs. Els gràfics següents mostren el nombre de biblioteques que custodien fons personals *versus* aquelles que no en tenen o de les quals no s'ha pogut determinar si en tenen a partir de la informació dels seus webs. En aquest darrer cas, si tinguessin fons d'aquest tipus, es tractaria de col·leccions amagades.

L'arribada de fons personals a les biblioteques coincideix amb la donació de la biblioteca personal del creador del fons

Gràfic 2. Distribució dels fons personals entre les biblioteques

El nostre objectiu com a custodis del patrimoni i proveïdors d'informació i de continguts hauria de ser reduir al màxim el nombre de col·leccions amagades. Allò que no es coneix és com si no existís i ens cal posar a l'abast

dels investigadors i de la societat la informació que contenen aquests fons. Per aconseguir-ho és imprescindible que hi hagi una oferta formativa que permeti l'especialització dels professionals i que les biblioteques patrimonials apostin per emprendre les accions necessàries per visibilitzar i difondre aquestes col·leccions.

3 DIFUSIÓ I TIC EN EL MARC DE LES BIBLIOTEQUES PATRIMONIALS

La revalorització del patrimoni ha esdevingut un bé a l'alça tant a l'hora de rendibilitzar els propis recursos com en l'àmbit identitari i també de promoció turística o com a motor de desenvolupament econòmic durant el període 2016-2017, i s'ha fet extensible cada vegada més a centres privats i més petits on la tecnologia ha estat una constant en auge.

3.1 Treball en xarxa i presència a Internet

En l'àmbit universitari i especialitzat, destaca l'ampliació de la xarxa del CSUC a la qual es van incorporant progressivament biblioteques que ja formen part de la Xarxa de Biblioteques Especialitzades de la Generalitat de Catalunya (BEG) i biblioteques auxiliars dels arxius. S'hi han afegit les biblioteques següents: Arxiu Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu; la Biblioteca Balma; l'Institut Català de les Dones; l'Institut Català Internacional de la Pau; els departaments de Cultura, d'Interior, i de Treball, Afers Socials i Famílies; la Direcció General de Política Lingüística i també la de l'Arxiu Nacional de Catalunya (amb un doble caràcter de biblioteca auxiliar i biblioteca de reserva), i el Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya. La constitució i col·laboració en el si d'un nou Grup de Treball per Aproximar les Respectives Pràctiques Catalogràfiques el primer semestre de 2016 van fer possible poder consensuar una sèrie d'acords per tal d'establir un model d'aproximació entre les diferents pràctiques amb vista a unificar criteris per al futur canvi de programari. Aquest grup està integrat per representants de les diferents administracions: la Biblioteca de Catalunya (BC), el Departament de Cultura de la Generalitat, la Diputació de Barcelona i el CSUC. En diferents fases des de finals del 2016 i al llarg de 2017, s'ha migrat i implementat al CCUC el nou sistema compartit de gestió bibliotecària SIERRA a les deu biblioteques del Consorci, al núvol. Aquesta novetat ha comportat també la implementació d'un cercador únic de recursos i d'una eina de descoberta per a cada institució; la UAB és la primera que l'ha obert l'any 2017. A la UPC el 2016 es va implementar la nova versió del portal *Bibliotècnia* anomenat *UPCommons* que permet accedir de manera diferenciada al «fons antic». Un altre canvi de programari a ressaltar és el de gener del 2017 a la Diputació de Barcelona: ja es pot consultar al web el nou catàleg de la [Biblioteca](#) de l'Arxiu Històric on s'han inclòs les publicacions de la Diputació de Barcelona a partir de l'any 1823, després d'haver dut a terme durant el 2016 la migració de la base de dades en Knosys. El Koha ha estat també el sistema escollit per altres

Allò que no es coneix és com si no existís i ens cal posar a l'abast dels investigadors i de la societat la informació que contenen aquests fons

biblioteques patrimonials: el [nou catàleg de la Biblioteca Pública Arús](#) (BPA), on es poden trobar manuscrits i llibres de reserva, i el de l'[Ateneu Barcelonès](#) (AB), a l'hora de presentar el seu catàleg local i de gestionar el préstec que facilita als socis nous serveis en línia de manera personalitzada.

La xarxa de les BEG i arxius del CSIC ha dut a terme entre setembre de 2017 i març de 2018 la migració del sistema Aleph a Alma, que representa una millora en l'accés als recursos electrònics. També presenta nova cara la [biblioteca virtual](#) també suportada per Exlibris. En aquest període la Biblioteca de la Universitat de Girona ha fet canvis en el seu portal [Fons especials UdG](#), com ara la migració de les bases de dades de dedicatòries a un nou sistema que en millora les funcionalitats, tant l'entrada de dades com la recuperació a nivell d'usuari i el lligam amb el Catàleg de la UdG. També s'ha dissenyat una base de dades per recopilar la investigació sobre els mestres exiliats que ha portat a terme el professor Salomó Marquès al llarg de la seva trajectòria acadèmica, amb la voluntat de facilitar l'entrada de dades i permetre'n l'encreuament amb finalitats d'investigació. En una segona fase del projecte es preveu el desenvolupament d'una interfície de consulta web per als usuaris, així com un projecte de georeferenciació. El portal del CRAI UB ha actualitzat la interfície i portal amb accés centralitzat al [Patrimoni bibliogràfic i documental de la Universitat de Barcelona](#). També presenta nova cara la base de dades [Marques d'impressors](#) en forma de [cronomapa](#) i la biblioteca, cartoteca i arxiu del [Centre Excursionista de Catalunya](#) (l'any 2015 cal tenir en compte que es va fer una cessió a la Biblioteca de Catalunya i Institut Cartogràfic per tal de digitalitzar els fons i recentment s'ha integrat al CCUC).

La Red de Bibliotecas Públicas del Estado (BPE) ha rebut una subvenció els anys 2016-2017 per a la millora de recursos digitals de materials bibliogràfics i de biblioteques públiques antigues i altres institucions de memòria. Diverses biblioteques catalanes participen amb fons antic a la [Biblioteca Virtual del Patrimonio Bibliográfico](#) en el projecte sobre [teatre del segle xv al xx](#) (Biblioteca Pública de Tarragona, Biblioteca de Catalunya i Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès). S'ha inaugurat el nou [Catálogo Colectivo de Bibliotecas Públicas](#) de l'Estat espanyol i s'ha dotat també l'OPAC amb un nou disseny i noves funcionalitats com la possibilitat de restringir la cerca per «fondos especiales» i «fondo antiguo», l'exportació de registres i l'enllaç a registres dels catàlegs propis. El setembre de 2017 les biblioteques de Catalunya sumaven dues-centes dotze, ja que incorpora el catàleg [Argus](#). La delegació provincial de l'[Escola Pia de Barcelona](#) té des de 2016 un catàleg en línia anomenat [Shades](#) on ja està disponible la descripció dels fons personals i de música.

L'[Ateneu Enciclopèdic Popular. Centre de Documentació Historicosocial](#), amb una llarga trajectòria i un fons patrimonial molt ric en tot tipus de documentació original i impresa des del segle XIX, ha renovat el portal web, implementat amb Omeka, a través del qual dona accés al seu fons i a notícies relacionades amb el material i activitat, en el seu àmbit d'especialitat.

Diverses biblioteques catalanes participen amb fons antic a la Biblioteca Virtual del Patrimonio Bibliográfico

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

Actualment està immers en un projecte de reorganització, creixement i cerca de complicitats impulsat pels socis.

Destaquem també la nova interfície de cerca transversal de la *Biblioteca Digital de Catalunya (BDC)*, *buscaRE*, que buida documents a text complet i indica si els recursos recuperats són accessibles; cada biblioteca està en procés d'adaptació del recurs al seu catàleg.

3.2 Aplicacions mòbils

Cada vegada és més habitual la creació d'aplicacions mòbils en el sector patrimonial. Alguns projectes els citem a continuació: les [publicacions digitals optimitzades per a dispositius mòbils de la Biblioteca de Catalunya](#); les dues publicacions disponibles al portal d'autor *Miguel de Cervantes* de la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes amb motiu del IV centenari de la seva mort: [una narració oral](#) per a iPad i Android adreçada a invidents i la [col·lecció d'il·lustracions de l'edició del 1863 d'El Quijote de Doré](#), i també la de l'[Arxiu Històric](#) de la Gran Societat del Liceu. És interessant la iniciativa de l'Associació d'Editors en Llengua Catalana en col·laboració amb el Servei de Biblioteques de la Generalitat, que ha desenvolupat una aplicació mòbil per facilitar la compra de llibres en fires per primera vegada el 2017 i també [Bib@Prop](#), que va néixer amb la voluntat d'anar incrementant centres d'associacions, universitaris i privats geolocalitzats per oferir informació per localitzar i saber els horaris dels seus serveis. Més enllà de la creació d'aplicacions mòbils, també és important destacar iniciatives consolidades com el portal [BiPaDi](#) de la UB que, a finals de 2017, va optar per una nova versió del seu programari —CONTENTdm— que, entre altres millores, oferia una interfície totalment adaptada a dispositius mòbils, i en millorava així la usabilitat. Representa també un gran pas de cara als serveis, en el cas d'algunes biblioteques patrimonials, el fet de potenciar l'autonomia dels usuaris i assolir més eficiència del servei de reproduccions en permetre que els usuaris puguin fer fotografies in situ (Biblioteca de Catalunya o CRAI Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona). Destaquem també el projecte compartit que la Institució de les Lletres Catalanes duu a terme conjuntament amb moltes entitats de la Xarxa, entre elles la Biblioteca de Catalunya i la Universitat de Girona: un projecte de georeferenciació del Mapa Literari Català. Concretament, el web de l'aplicació *Espais Escrits* s'ha renovat facilitant la seva accessibilitat des de qualsevol dispositiu. També s'ha actualitzat l'aplicació mòbil de les [rutes literàries](#).

3.3 Eines de gestió i projectes de digitalització

Diversos centres patrimonials de l'àmbit universitari i privat han implementat nous gestors documentals que han facilitat la gestió i publicació a la xarxa de recursos relacionats amb els seus fons antics i les seves col·leccions especials. Això ha suposat una important millora de la consulta dels fons, o bé via internet com, per exemple, els documents d'accés obert

Cada vegada és més habitual la creació d'aplicacions mòbils en el sector patrimonial

Algunes biblioteques patrimonials permeten que els usuaris puguin fer fotografies in situ potenciant així l'autonomia dels usuaris i fent més eficient el servei de reproduccions

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

de l'Arxiu de la Universitat de Barcelona que són consultables a través de l'aplicació UBDOC a: <<http://www.ub.edu/arxiu/ca/ubdoc.html>> o bé a través de formularis web com és el cas de l'Escola Pia de Barcelona que, des de 2017, ja té part del seu fons documental entrat en un sistema creat amb el programari Docuware. El quadre de classificació i els fons digitalitzats estan disponibles al seu web: <http://arxiu.escolapia.cat/home/arxiu_fons>.

Aquest bienni la *Memòria Digital de Catalunya (MDC)* ha incorporat setze noves col·leccions i s'han enriquit les funcionalitats de col·leccions d'algunes de les antigues, com ara l'*Herbari de la Universitat de Barcelona*, que ha incorporat la possibilitat de fer cerques geogràfiques i la col·lecció *Postals de biblioteques de Catalunya* que ha incorporat, via Google Street View, les vistes actuals dels edificis que contenen les biblioteques. Per part de l'Ateneu Barcelonès (AB), s'han digitalitzat la totalitat de cintes gravades de conferències fetes per l'AB els anys de la Transició amb debats i conferències en el marc del projecte *Veus de la Transició*; la Biblioteca i Arxiu de l'Ateneu Barcelonès participa en el projecte del *Portal de Archivos Españoles (PARES)* del Ministerio de Educación, Cultura y Deporte amb el fons Joan Crexells digitalitzat l'any 2017. Diversos centres patrimonials han treballat amb la *Càtedra Màrius Torres (CMT)* de la Universitat de Lleida (UdL) dedicada a l'estudi de la literatura catalana contemporània i a l'aplicació de les noves tecnologies al patrimoni en general. En aquest període, assenyalem el de l'*Ateneu Barcelonès* que hi ha treballat per al projecte de fonoteca; el de conversió a TXT dels arxius JPG del *Corpus Literari Digital* i la revisió ortogràfica amb un ajut de la Institució de les Lletres Catalanes (2017). Amb motiu de la concessió d'una subvenció en el marc del programa *BCN Open Challenge 2015* a l'*ICUB*, durant el 2015-2016 s'han digitalitzat documents patrimonials d'interès si bé han tingut limitat l'accés fins al 2018; hi han participat les biblioteques de diferents equipaments museístics de Barcelona, entre els quals trobem la Biblioteca Arús, el Museu de Ciències Naturals de Barcelona, que ha digitalitzat el fons de reserva, i l'*Arxiu històric de l'Hospital de Sant Pau*, que des de finals de 2017 ha obert i posat a disposició dels investigadors [aquestes digitalitzacions](#) amb una eina basada en la plataforma AtoM. *BiPaDi* (Biblioteca de Patrimoni Digital de la UB) s'ha incrementat amb dues noves col·leccions. També dins el marc de la Universitat de Barcelona, la Biblioteca del Pavelló de la República ha apostat per la difusió del seu fons amb l'elaboració, durant aquest bienni, d'una vintena de recursos virtuals: <<https://sway.office.com/Y401bMDzdwXWixYl>>. El repositori *DUGiFons-Especials* de la UdG s'ha incrementat amb la col·lecció «Documents del Fons Tom Sharpe» durant aquest període. La interfície del *Catàleg de les biblioteques dels museus i arxius de l'Institut de Cultura de Barcelona* es pot consultar des del CSUC, encara que alguns catàlegs locals de museus han passat a Koha.

Des del Servei de Biblioteques de la Diputació de Girona s'ha seguit treballant per promoure i facilitar la consulta del patrimoni local gironí, augmentar-ne la visibilitat i facilitar els instruments per preservar-lo, mitjançant el repositori d'accés obert *REGIRA*, basat en Pandora, i que diverses

Creixen els centres patrimonials, de l'àmbit universitari i privat, que publiquen a la xarxa recursos relacionats amb els seus fons antics gràcies a la implementació de nous gestors documentals

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

biblioteques públiques de les comarques gironines han utilitzat per difondre els seus fons patrimonials. La *BPEBDigital* és la biblioteca digital de la [Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona](#) (BPEB) que funciona, des de 2016, com a repositori i plataforma de difusió del seu fons digitalitzat. La biblioteca del Museu Marítim de Barcelona (MMB), que depèn de la Diputació de Barcelona, va posar el 2016 accessibles al públic [els fons digitalitzats del segle XVII-XX](#) a través de la plataforma Archive.org. Des de 2017 la Biblioteca Museu Víctor Balaguer disposa d'una web renovada a través de la qual es posa a disposició la consulta de documents patrimonials a la secció «[La vitrina](#)» i a «[Fons](#)» per tipologies: manuscrits, llibres, antiquària i publicacions periòdiques.

Hi ha una clara tendència a l'alça en iniciatives relacionades amb la reutilització de la informació. [COFRE](#) és el repositori de preservació digital de la Biblioteca de Catalunya, que els darrers anys permet difondre els fons digitalitzats i ofereix la possibilitat de comprar en línia imatges digitals de qualitat de part del fons a través del catàleg en línia: té doncs una doble funció. En l'àmbit local, s'ha produït la migració de Knosys a Everis de la plataforma [TRENCADÍS](#), dipòsit digital de la Xarxa de Biblioteques Municipals, que dona suport als municipis de la província de Barcelona en la recuperació de la memòria històrica de la vila. S'ha optat per una solució de preservació i publicació digital que es va dur a terme des de mitjans de 2016 a 2017.

3.4 Bases de dades

Juntament amb les bases de dades plenament consolidades del CRAI Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona —com la d'[Antics Posseïdors](#), que el 2017 va arribar als 1.384 registres o la de [Marques d'impressors](#), que va arribar als 1.787 registres i 3.110 imatges— són nombrosos els nous productes telemàtics destinats a l'explotació i difusió dels propis fons: la UPF ha creat el portal [Crònica](#) que proveeix d'un punt d'accés cronològic i geogràfic les col·leccions de fullets que la Universitat allotja a la MDC; el programari de gestió d'arxius Ica-Atom que és utilitzat per diversos centres, alguns dels quals són els integrants de la Xarxa de Biblioteques Especialitzades de l'Ajuntament de Barcelona (SEDAC); el projecte [ARRELS](#) que dona accés a l'arxiu fotogràfic de la Universitat de Vic-UCC, i les col·leccions de l'arxiu de l'[Orfeó Català - Palau de la Música](#), gestionats pel centre de documentació que forma part de les BEG. També la base de dades de filigranes del *Fons Joan Amades* del Centre de Documentació de Cultura Popular és consultable en el repositori [CALAIX](#) i a través del portal [Bernstein](#) des de juny del 2017. Així mateix, el web del grup de recerca [Sciencia.cat](#), [Sciencia.cat DB](#), projecte dirigit per Lluís Cifuentes de la UB, posa en oberta la seva base de dades que recull còdexs manuscrits i impresos antics i altres continguts complementaris i interrelacionats. El [Cens de poesia catalana de l'Edat Moderna](#) (PCEM) de Joan Mahiques i Helena Rovira es presenta com un nou recurs digital accessible des del lloc web de l'Institut d'Estudis Catalans des del setembre de 2017. El Departament d'Art i Musicologia i la Biblioteca d'Humanitats de la UAB han presentat l'[Arxiu](#)

Hi ha una clara tendència a l'alça en iniciatives relacionades amb la reutilització de la informació

Són nombrosos els nous productes telemàtics destinats a l'explotació i difusió dels propis fons

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

[Històric de la Societat del Gran Teatre del Liceu](#) on hi ha dipositades diverses col·leccions amb pàgina web pròpia (2015-2018). L'any 2017 va acabar la primera fase del projecte *Documentació borgiana de l'Arxiu Secret del Vaticà*, amb documentació dels pontificats de Calixt III i Alexandre VI Borja conservada a l'Arxiu Secret del Vaticà. Actualment es pot consultar a través del seu portal web: <<https://www.elsborja.cat/base-de-dades-documentacio-borgiana-de-lar-xiu-secret-del-vatic>>. De tipus temàtic, el 2017 es va presentar al CSIC la [Biblioteca Virtual de Viajes Científicos Ilustrados](#) fruit de la col·laboració entre la Fundació MAPFRE i la Fundación Ignacio Larramendi, gestionada amb el gestor digital de DIGIBIB que ofereix la geolocalització i la presentació de dades en context: agrega recursos publicats per centres patrimonials de l'Estat espanyol que participen en els projectes Hispana i Europea, entre ells molts de catalans, com ara el RecerCat del CSUC o la Biblioteca de Catalunya; el portal [Testimonis Artístics](#) en xarxa a més de la base de dades que permet fer una visita virtual al Palau Savassona; el portal [SIDBRINT. Memòria històrica Brigades Internacionals](#), un projecte liderat per la Biblioteca del Pavelló de la República de la UB i que a finals de 2017 tenia gairebé 20.000 brigadistes registrats, i la presentació del repositori d'accés obert de l'Institut del Teatre [RedIT \(Reservori digital de l'Institut del Teatre\)](#) des d'on es pot accedir a les publicacions de l'Institut del Teatre i a la producció pedagògica i de recerca de la nostra comunitat acadèmica (març de 2017). En l'àmbit municipal, s'han dut a terme *Veus*, projecte de responsabilitat compartida amb el patrimoni d'un repositori de continguts digitals per a la [memòria de Rubí](#) impulsat per la biblioteca municipal Mestre Martí Tauler (2017), i dos recursos pel que fa a patrimoni bibliogràfic i documental: «Col·leccions especials» i «Col·leccions digitalitzades» al repositori d'accés obert estrenat a finals de 2015 pel [Servei de Documentació i Accés al Coneixement](#) (SEDAC) de l'Ajuntament de Barcelona.

**Creixen a ritme
pausat però
constant projectes
d'abast nacional de
molt d'interès
patrimonial**

3.5 Projectes transversals

En primer lloc, destaquem la continuïtat de tres projectes d'abast nacional, que presenten un creixement a ritme pausat però amb molt d'interès patrimonial: el portal impulsat per la Biblioteca de Catalunya (2015) [Patrimoni d'Editors i Editats de Catalunya](#), el promogut per la UAB i la UOC (2014) [Memòria personal](#) i, en l'àmbit musical, l'[IFMuC. Inventari de Fons Musicals de Catalunya](#) de la UAB (2013).

Al web del Departament de Cultura hi ha disponible un informe de 2017 sobre l'estat de la qüestió pel que fa al projecte d'Inventari del Patrimoni Documental Català, creat en virtut de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i que si bé és un projecte impulsat pel Sistema d'Arxius buida també biblioteques que en conserven: *Cens d'Arxius i Cens de Fotografies* <http://cultura.gencat.cat/ca/departament/estructura_i_adreces/organismes/dgpc/temes/arxius_i_gestio_documental/sistema_d_arxius_de_catalunya_a_sac/instruments_del_sistema/cens_d_arxius_i_inventari/>.

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

3.6 Projectes participatius

Durant el període s'ha mantingut la participació de les biblioteques en projectes estatals i internacionals de llarga durada. Per exemple, el CRAI Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona ha continuat participant en el [MEJ](#), el [CERL Thesaurus](#), el [Catálogo y Biblioteca Digital de Relaciones de Sucesos \(siglos XVI-XVIII\)](#), el [Catálogo Colectivo de Marcas de Fuego](#), així com en el [Gesamtkatalog der Wiegendrucke](#) (GW), amb una important provisió de còpies digitals d'edicions que no tenien una versió electrònica. La Biblioteca de Catalunya també ha continuat participant en els projectes [CERL Thesaurus](#), ja esmentat, [HISPANA](#) com a [col·lecció digital de Catalunya](#); [VIAF](#) pel que fa als registres d'autoritat; [Google Books](#); [MATIZ](#), en tant que membre de l'associació professional de musicologia AEDOM; [World Digital Library](#), i [Europeana](#).

Més enllà d'aquests projectes ja consolidats, han aparegut força iniciatives en què s'ha implicat la ciutadania com [Te'n records](#) del centre de documentació del Museu de les Arts Escèniques (CDMAE), projecte col·laboratiu per millorar i completar la informació dels registres de la seva base de dades d'arxiu i museu; la campanya de recollida de dades i imatges sobre l'1 d'octubre [#Memòria1oct](#) duta a terme pel Departament de Cultura amb la col·laboració de l'Arxiu Nacional de Catalunya, els arxius comarcals, les biblioteques públiques i els museus més propers, i la presentació final del projecte [On són les fotos?](#) de l'Oficina de Documentació i Arxius de la UPC. Com a iniciativa de fidelització citem el Premi Amics de les Biblioteques que atorga la UAB a les institucions o persones que han fet aportacions destacades a les seves biblioteques de patrocini o donacions i la implicació de personal extern en els propis. Un altre projecte cooperatiu ja consolidat com el [Transcriu-me!](#), basat en la col·laboració ciutadana per a la transcripció de textos, ha rebut la distinció «Sello CCB 2017» atorgat pel Consejo de Cooperación Bibliotecaria.

Una mostra del fet que cada vegada les presentacions gràfiques de les dades guanyen terreny són les memòries o informes en infografies i també els mapes de georeferenciació en l'àmbit dels arxius i museus sobretot. La Universitat Jaume I ha presentat la col·lecció d'imatges [Patrimoni en imatges i models 3D](#).

S'han estès les iniciatives de mecenatge i a les ja existents s'ha afegit la que sota el nom [Apadrines?](#) impulsa la Biblioteca del Seminari de Barcelona des de l'any passat com a campanya de micromecenatge social per tal de fomentar la restauració i la digitalització de l'important fons d'antiquària que conserva. Seguint la tendència en el món bibliotecari i altres centres culturals, són moltes les biblioteques patrimonials que s'han apuntat a penjar entrades a la Viquipèdia, com és el cas de les que formen part del Departament de Cultura on s'han fet cursos de formació i es duu a terme una revisió dels continguts.

Es manté la participació de les biblioteques en projectes estatals i internacionals de llarga durada

Pel que fa a universitats, el CRAI Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona ha completat entrades de la Viquipèdia d'alguns impressors catalans per tal de difondre les marques que té repertoriades a la base de dades [Marques d'impressors](#), el Pavelló de la República hi ha introduït tots els fons personals i la Universitat de Girona i la Biblioteca de Catalunya hi han inclòs també alguns fons especials i de reserva.

3.7 Xarxes socials

La presència a les xarxes socials ha crescut considerablement tant respecte a centres que s'hi han donat d'alta com pel que fa a diversitat de canals de comunicació digital en actiu. Els centres d'abast nacional i comarcal i centres que treballen en xarxa estan gairebé tots presents a YouTube, Twitter i/o Facebook, i esdevenen també una nova via de difusió dels fons patrimonials. És el cas, per exemple, de la Biblioteca de Catalunya, el CRAI Biblioteca de Reserva de la UB i el centre de documentació del Museu Marítim de Barcelona. S'ha de destacar també que en pocs casos tenen perfils específics o exclusius de biblioteca i que sovint s'usen els perfils generals de l'ens matriu on es publiquen puntualment notícies a manera d'agenda quan hi ha visites, noves adquisicions, etc.

Citem aquí la presentació del pòster sobre l'ús de Pinterest a la Biblioteca de Catalunya de Pilar Estrada i Ruth Queixalós de la Biblioteca de Catalunya i també: «[Les xarxes socials a les biblioteques universitàries catalanes](#)» d'Agnès Salvador Junyent en el marc de la 14a edició de les Jornades de BiD organitzades pel COBDC el 2016. El 2016, el CRAI Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona va obrir un compte a Pinterest on ofería imatges de papers decorats pertanyents a cobertes o guardes de la seva col·lecció. Cal destacar que, després de diversos problemes amb la plataforma, el febrer de 2019 aquest projecte va ser suspès i substituït per una interfície pròpia dins el web del CRAI de la UB, sota el títol «[Papers decorats del CRAI Biblioteca de Reserva](#)». S'estrena a Instagram també el [Pavelló de la República](#) el 2017. Un altre nou canal de comunicació amb els usuaris és el que la Biblioteca de la UdG va estrenar per oferir un servei de referència virtual per mitjà d'un grup de WhatsApp.

Amb caràcter pedagògic i divulgatiu, s'han actualitzat continguts, com ara les [guies temàtiques del Pavelló de la República](#), els vídeos promocionals dels *Fons Especials UdG* i també un vídeo de promoció del fons patrimonial de la Biblioteca Pública de Girona, des del seu trasllat al nou edifici, que es troba en un apartat específic del portal de biblioteques públiques de la Generalitat tal com es pot comprovar en aquest enllaç: http://bibliotecagirona.gencat.cat/ca/bpg_recursos_de_la_consulta/bpg_fons_bibliografic/bpg_fons_patrimonial/.

La presència a les xarxes socials ha crescut considerablement en nombre de centres i en diversitat de canals de comunicació

3.8 Homenatges

Els homenatges han marcat gran part de l'agenda de molts centres amb història: 60è aniversari de l'arxiu de TVE; el 75è aniversari de la mort d'Eduard Toda, amb motiu del qual la [Biblioteca Pública de Tarragona](#) va preparar una mostra dels fons bibliogràfics que conserva procedents de les comunitats monàstiques d'Escornalbou (novembre de 2016); la celebració del [centenari de la Secció de Música de la Biblioteca de Catalunya](#) (del conjunt d'actes destaquem les conclusions a la jornada «Pedreïllanes: Trobades a la BC» entre d'altres ressenyats a la bibliografia); el centenari també de la [Secció de Reserva Impresa i Col·leccions Especials](#); els quatre-cents anys de la mort de Miguel de Cervantes (l'acte a ressenyar de la qual és la presentació per part de la BC de la nova col·lecció a la MDC «[Col·lecció Cervantina](#)» que va anar incrementant les 43 obres digitalitzades inicials i més antigues al llarg del 2016-2017); els [100 anys de l'Arxiu Històric de Barcelona](#) amb exposicions i actes en diversos espais culturals de la ciutat entre ells la Biblioteca Nacional; el 80è aniversari de l'edifici del Pavelló de la República; la commemoració del centenari del Premi Nobel atorgat a Camilo José Cela celebrat del 2016 (a la Biblioteca de Catalunya va tenir lloc la conferència «Jaume Pla i Camilo José Cela: tête à tête» amb motiu de l'exposició organitzada el 2017 amb el mateix nom), i la celebració de l'Any Bertrana el 2017 (el 150è aniversari del naixement de Prudenci Bertrana i el 125è del naixement d'Aurora Bertrana). Els principals actes de l'aniversari dels Bertrana es van celebrar sobretot a la UdG, que custodia els dos fons personals.

En aquest bienni de tantes efemèrides, la revista infantil *TBO* també va complir els cent anys motiu pel qual va ingressar el seu [fons](#) a la Biblioteca de Catalunya el març de 2017. Dins del programa d'actes de commemoració del 120è aniversari del naixement de Robert Gerhard, músic, la Secció de Música i la Unitat de Sonors i Audiovisuals de la Biblioteca de Catalunya van intervenir en jornades i congressos arreu de l'Estat que s'han recollit a l'Annex final.

4 NOUS ROLS PER A LES BIBLIOTEQUES PATRIMONIALS I ELS SEUS PROFESSIONALS

4.1 Humanitats digitals

El bienni 2016-2017 sembla el de la introducció definitiva de les humanitats digitals a casa nostra. Podem prendre com a base per a aquesta afirmació diversos indicadors, com ara la constitució el 2016 de la Xarxa d'Humanitats Digitals de la UAB, així com l'interès creixent dins del sector de les biblioteques per les humanitats digitals. Una bona mostra d'aquesta darrera apreciació són els articles o conferències de professionals referents del

Els homenatges han marcat gran part de l'agenda de molts centres amb història

Els cent anys de la revista infantil TBO han estat el motiu pel qual va ingressar el seu fons a la Biblioteca de Catalunya

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

nostre àmbit—com Lluís Anglada— que al voltant d'aquest tema han vist la llum aquest 2017.

Però, què són les *humanitats digitals* i quin paper podem assolir els professionals dels fons patrimonials? Existeixen centenars de definicions al voltant de les humanitats digitals, però amb la voluntat de simplificar i fer-nos entenedors, podríem dir que parlem d'*humanitats digitals* quan fem referència a la recerca, dins l'àmbit de les arts i les humanitats, que se serveix de tecnologies digitals i mètodes computacionals. Estem parlant d'una nova manera de fer recerca, una recerca més productiva i més enriquidora, on les biblioteques —també les patrimonials— podem esdevenir agents del canvi.

Estem davant de l'oportunitat de prestigiar el sector a través de les humanitats digitals (HD)? La pregunta resta oberta, però és evident que si desitgem assolir aquest objectiu caldrà ser conscients del canvi en les necessitats dels nostres usuaris i que nosaltres, com a professionals del patrimoni, haurem d'aproximar-nos als nostres fons des d'una nova perspectiva, identificant en quines àrees específiques podem aportar valor, tant pel que fa a assessorament en eines, estàndards o tendències pròpies de les HD —metadades, *linked open data*, gestió de llicències i drets, ciència oberta, etc.— com en el coneixement d'iniciatives la filosofia i/o objecte d'estudi de les quals pugui tenir un cert paral·lelisme amb els nostres fons, així com propostes pròpies. Malgrat l'interès palès i creixent en l'àmbit de les humanitats digitals, els anys propers confirmaran si assolim rols de col·laboradors, de socis o de proveïdors de serveis per a la consecució de projectes emmarcats en les humanitats digitals o ens mantenim al marge.

Estem davant de l'oportunitat de prestigiar el sector a través de les humanitats digitals?

4.2 Les biblioteques com a generadors de continguts

Cal destacar la importància de determinats blogs estretament lligats al món patrimonial i del llibre antic. En aquest cas destacaríem blogs com el del [CRAI Biblioteca de Reserva](#) de la Universitat de Barcelona o el blog de la [Biblioteca de Catalunya](#), que han acabat optant per fórmules que combinen els posts descriptius i sobre temes d'actualitat amb altres posts de continguts més especialitzats de tipus tècnic, sobre els propis fons o bé sobre esdeveniments i activitats del sector.

Els bibliotecaris que treballen a centres patrimonials —professionals que sovint presenten un perfil humanístic transversal, més enllà de la figura del bibliotecari-documentalista— estan erigint-se en molts casos com a agents generadors de continguts dels seus blocs. Aquesta és una bona via per difondre els fons i les seves curiositats —més enllà de recursos més generalistes que presenten a través de les seves pàgines web—, oferir valor afegit i, també, aconseguir que les biblioteques patrimonials —i els professionals que hi treballen— augmentin la seva reputació, més enllà del paper de simples custodis dels fons.

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

5 FORMACIÓ

Quant a formació, la situació no ha variat substancialment respecte al bienni anterior. Es continuen impartint les titulacions i ensenyaments que es van esmentar a l'article anterior. Pel que fa al màster de Biblioteques i Col·leccions Patrimonials, els alumnes continuen tenint el mateix perfil: d'una banda, professionals de la informació que volen una especialització en aquest camp i, de l'altra, estudiants provinents de carreres d'humanitats. Com a cursos especialitzats ens permetem de destacar les conferències de restauració, enquadernació i restauració de cantorals que es van pronunciar el 2017 al monestir de Sant Pere de les Puel·les i els cursos organitzats pel COBDC de taxació de documents l'octubre de 2017 i d'introducció al peritatge de documents el novembre de 2017. També s'ha de destacar la primera edició del taller bibliogràfic sobre memòries de guerra «Dieters de soldats», dut a terme a la Biblioteca Pública de Tarragona en col·laboració amb l'Arxiu Històric de Tarragona, en el qual es van utilitzar fons patrimonials locals el 2016.

6 RECERCA

6.1 Projectes i grups

Cal destacar que l'any 2017 va finalitzar el projecte de recerca estatal HAR2013-46336-P «Historia de la publicidad del libro en España (siglos xv-xx)», que s'havia iniciat el 2014 i que va tenir com a investigador principal Pedro José Rueda Ramírez, professor de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona.

El 2016 fou un any important per a la normativa catalogràfica ja que el CSUC, amb el suport de la Biblioteca de Catalunya, va culminar un procés iniciat feia dos anys per a la implementació de les noves normes internacionals de catalogació RDA, que es van començar a usar a partir del desembre. En aquest sentit, quatre membres del Grup de Treball de Reserva i Llibre Antic del COBDC van formar part del Grup de Treball de Material Textual Patrimonial, que va elaborar les *Pautes de catalogació per a monografies impreses antigues* <<http://www.cobdc.net/document-/publicacions/pautes-catalogacio-monografies-impreses-antigues/>>. Actualment, estan en curs d'aprovació les de manuscrits i material d'arxiu i també en marxa les de material cartogràfic, sonors i visuals.

Els responsables de la Cartoteca de la BC, l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, el centre de documentació del Museu Marítim de Barcelona i les cartoteques de les universitats de Girona i Autònoma de Barcelona han assistit a una sèrie de reunions i sessions de treball en relació amb el patrimoni cartogràfic en tant que membres del Grupo de Trabajo de Cartotecas Públicas Hispano-Lusas ([IBERCARTO](http://www.ibercarto.org/)). El 2017, el Comitè d'Experts

Els bibliotecaris que treballen a centres patrimonials estan erigint-se en molts casos com a agents generadors de continguts dels seus blocs

en la Digitalització d'Enregistraments Sonors, format, entre d'altres, pel Departament de [Digitalització de la Biblioteca de Catalunya](#) i l'Archivo Vasco de la Música, ha treballat en l'elaboració de recomanacions sobre procediments i catalogació d'aquest tipus de suport documental. Rosa Montalt, cap de la Secció de Música de la Biblioteca de Catalunya forma part del Grupo de Trabajo del Catálogo Colectivo del Patrimonio Bibliográfico que està adscrit a la Comisión Técnica de Cooperación de la Biblioteca Nacional de España y de las Bibliotecas Nacionales y Regionales de las Comunidades Autónomas. El [bienni 2016-2017](#) han treballat en dues línies d'actuació: la normalització de pautes per a la descripció dels materials «especials» al mateix CCPB, i l'elaboració del *Mapa del Patrimonio Bibliográfico Español*. S'està duent a terme el procés de selecció del programari que sustentará aquesta plataforma. Es tractaria d'un projecte col·laboratiu també i amb voluntat de ser transversal. Des de finals de 2015 està disponible la segona edició del [Mapa del patrimonio musical en España](#) al web del Ministerio de Cultura y Deporte i l'Instituto Nacional de las Artes Escénicas y de la Música (INAEM). També forma part del grup de treball internacional AMA (Access to Music Archives). La Secció de Música de la Biblioteca de Catalunya va col·laborar en la *Guía de catalogación de música notada y grabaciones sonoras* del Grupo de Trabajo de Catálogo Colectivo de Patrimonio Bibliográfico (CCPB), adscrit al Consejo de Cooperación Bibliotecaria i coordinat per Isabel García-Monge (2016). El Grup de Treball de Fotografia en Museus i Arxius, que rep el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, el novembre de 2017 va presentar, en una jornada al Museu Marítim de Barcelona, els resultats d'un projecte de revisió i traducció al català dels vocabularis de procediments i degradacions en fotografia. Està integrat per professionals diversos de centres patrimonials catalans amb l'objectiu d'oferir vocabularis sobre fotografia que siguin viables de manera unívoca i cooperativa; es tracta d'un equip multidisciplinari de professionals de la fotografia provinents d'institucions públiques i privades, i professionals independents: museòlegs, bibliotecaris, documentalistes, arxivers, etc. En la mateixa línia, hi ha en procés l'elaboració d'un manual d'ús sobre les cartel·les per a exposicions de fotografia (2016-2017):

<<http://arxiufotograficmmb.blogspot.com/2015/10/iii-jornada-de-fotografia-museus-arxius.html#!/2015/10/iii-jornada-de-fotografia-museus-arxius.html>>.

Finalment, en la conjuntura econòmica actual, s'han de destacar iniciatives com ara la Xarxa de Biblioteques Socials, de la qual forma part l'Ateneu Enciclopèdic Popular de Barcelona entre molts d'altres, i que disposa d'un [catàleg col·lectiu](#) implementat amb PMB. Es tracta d'iniciatives populars amb la voluntat de fer arribar textos nous i antics a tothom i de fomentar l'esperit crític.

El 2016 va culminar un procés iniciat feia dos anys per a la implementació de les noves normes internacionals de catalogació RDA

6.2 Treballs i tesis

A continuació relacionem tots els estudis i treballs que s'han localitzat als diferents repositoris col·lectius i institucionals.

Angelet Gimeno, Silvia (2016). *Els manuscrits il·luminats i els llibres il·lustrats com a eina didàctica per l'ensenyament de les ciències socials. Proposta de modelització per la difusió del patrimoni medieval jueu català*. Tesi doctoral. Direcció de Joan Santacana i Carolina Martín Piñol. Universitat de Barcelona. <<https://www.tdx.cat/handle/10803/401897>>. [Consulta: 30/01/2019].

Bages-Querol Blanco, Jordi (2017). *Alimentació a la Catalunya moderna. Productes i elaboracions*. Tesi doctoral. Direcció de María Ángeles Pérez Samper. Universitat de Barcelona. <<https://www.tdx.cat/handle/10803/462136>>. [Consulta: 30/01/2019].

Bellver Poissenot, Laura (2017). *La editorial Montaner y Simón (1868-1981). El esplendor del libro industrial ilustrado (1868-1922)*. Tesi doctoral. Direcció de Mireia Freixa. Universitat de Barcelona. <<https://www.tdx.cat/handle/10803/404148>>. [Consulta: 30/01/2019].

Botanch Albó, Eduard (2016). *Marques tipogràfiques d'àmbit català (segles xv-xvii): repertori i estudi*. Tesi doctoral. Direcció d'Assumpció Estivill Rius. Universitat de Barcelona. <<https://www.tdx.cat/handle/10803/386237>>. [Consulta: 30/01/2019].

Martínez, Oriol (2016). *L'impressor Francesc Surià i Burgada (1749-1805)*. Treball Final de Màster. Direcció de Jesús Gascón García. Màster de Biblioteques i Col·leccions Patrimonials. Universitat de Barcelona. <<http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108187>>. [Consulta: 30/01/2019].

Romaní Molins, Èlia (2016). *El tractament dels efímers: una exploració als centres documentals de Catalunya*. Treball final de màster. Direcció de Jesús Gascón García. Màster de Biblioteques i Col·leccions Patrimonials. Universitat de Barcelona. <<http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/107583>>. [Consulta: 30/01/2019].

Rosa Regot, Elena de la (2016). *La mutilació del patrimoni i la seva recuperació. Estudi i projecte de tractament del fons de portades soltes del CRAI Biblioteca de Reserva (Universitat de Barcelona)*. Treball final de màster. Direcció de Pedro Rueda i Neus Verger. Màster de Biblioteques i Col·leccions Patrimonials. Universitat de Barcelona. <<http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/105902>>. [Consulta: 30/01/2019].

En la conjuntura econòmica actual, s'han de destacar iniciatives populars amb la voluntat de fer arribar textos nous i antics a tothom i de fomentar l'esperit crític

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

Sabaté Martín, Glòria (2016). «*Aquells qui ho voldran saber, lligen...*»: *Llibres i lectors a la Barcelona del segle xv*. Tesi doctoral. Direcció d'Anton M. Espadaler i Meritxell Simó Torres. Universitat de Barcelona. <<https://www.tdx.cat/handle/10803/401099>>. [Consulta: 30/01/2019].

Swanson Hernández, Rebeca (2016). *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles x-xii*. Tesi doctoral. Direcció de Milagros Guardia i Carles Mancho. Universitat de Barcelona. <<https://www.tdx.cat/handle/10803/401465>>. [Consulta: 30/01/2019].

6.3 Congressos, seminaris i reunions específiques

En l'àmbit de l'Estat espanyol, té una certa tradició el Congreso Internacional sobre Libro Medieval y Moderno. Els dies 7, 8 i 9 de setembre de l'any 2016 va tenir lloc a Saragossa la II edició, que portava per títol II Congreso Internacional sobre el Libro Medieval y Moderno: la Materialidad del Libro, que va tenir una important presència d'aportacions provinents de l'àmbit català.

L'any 2017 va endegar-se una exitosa iniciativa totalment encarada al nostre àmbit per part del Grupo de Gestión del Patrimonio de REBIUN. Els dies 1 i 2 de juny van tenir lloc les I Jornadas de Gestión del Patrimonio Bibliográfico (CRUE-REBIUN/UCLM), una trobada a Toledo de professionals de les biblioteques de tot l'àmbit espanyol. La presència catalana també va ser destacada, amb les comunicacions «La difusión de los fondos especiales en la Biblioteca de la Universidad de Girona», de la Biblioteca de la Universitat de Girona, i «*Promotion and outreach, ¿con qué fines? La gestión de fondos patrimoniales en bibliotecas universitarias*», del CRAI Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona.

A escala internacional, però estretament lligat amb la REBIUN, el mes de març de 2016 va tenir lloc a la Universidad de Salamanca la REBIUN-CERL Conference, focalitzada en la temàtica de les procedències, on el CRAI Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona va estar present amb la comunicació «Los antiguos poseedores del CRAI Biblioteca de Reserva (Universitat de Barcelona) y su base de datos».

A casa nostra, i com ja comença a ser una tradició biennal, el 8 de novembre de 2016 va tenir lloc la IV Jornada sobre Biblioteques Patrimonials organitzades per l'Ateneu Barcelonès, i que van portar per títol «Les vides i (re)vides del patrimoni: reutilització i futur», on es van tractar temes interessants i on Eugènia Serra, directora de la Biblioteca de Catalunya, va moderar un interessant debat que precisament portava per títol «Reutilització i futur: barra lliure?».

L'any 2017 va endegar-se una exitosa iniciativa totalment encarada al nostre àmbit per part del Grupo de Gestión del Patrimonio de REBIUN

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

També tenen una certa regularitat les jornades organitzades per la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la UB, i que al llarg d'aquest bienni s'han centrat en diversos aspectes relacionats amb la història del llibre, com la Jornada d'Ex-libris i Col·leccionisme —on el CRAI Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona va presentar una comunicació sobre la seva base de dades *Antics Posseïdors*—, la Jornada d'Història de l'Edició. Exilis, Censures i Resistències en el Món Hispànic al Segle XX o les Jornades d'Història de l'Edició: la Publicitat del Llibre a Espanya, i que han estat organitzades per «Història de la publicitat del llibre a Espanya», el grup Exemplar i el màster de Biblioteques i Col·leccions Patrimonials de la Universitat de Barcelona.

Paral·lelament, sembla que es detecta una certa recuperació de la reivindicació dels fons patrimonials dins de determinades institucions, amb la presència dels seus representants en congressos de caire més generalista. Aquest seria el cas del CRAI Biblioteca de Reserva. L'any 2015 el CRAI de la UB va posar en marxa les anomenades *Jornades de Bones Pràctiques*, amb l'objectiu de fer arribar a tot el personal del CRAI les diferents experiències que s'hi duen a terme. En les edicions de 2016 i 2017 el CRAI Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona hi ha estat present i ha aprofitat aquesta oportunitat per donar-se a conèixer i reivindicar el seu rol dins el context universitari amb presentacions com «La catalogació de llibre antic: un valor afegit» o «El CRAI Biblioteca de Reserva i el suport a la docència: nous reptes fora de la zona de confort». En aquesta mateixa línia, el CRAI Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona també ha presentat comunicacions a congressos com les Jornades Elias Rogent i Barcelona: Arquitectura, Patrimoni i Restauració, organitzades per la Universitat de Barcelona el 6 de juny del 2017, amb una comunicació sobre la història de la biblioteca: «Dels convents a l'acadèmia: els orígens de la biblioteca de la Universitat de Barcelona». Amb aquesta voluntat de fer difusió d'aquests fons, destaquem l'article, de caràcter divulgatiu, de Margarida Ullate «[Ética y archivos sonoros: se hace ética al andar](#)» publicat al *CLIP de SEDIC*, núm. 57 (3 de març 2016).

La celebració del VIIè Fòrum del Patrimoni Literari (2017) a la seu de la Biblioteca de Catalunya i organitzada conjuntament amb la Càtedra de Patrimoni Literari Maria Àngels Anglada - Carles Fages de Climent de la UdG es va centrar en «Els papers dels escriptors». Amb aquesta taula de debat, on va intervenir Eugènia Serra, directora de la BC, entre d'altres, se segueix la línia de la campanya iniciada per la Institució de les Lletres Catalanes conjuntament amb la BC de conservar els fons personals i professionals d'escriptors i editors, i és important perquè representa la voluntat de compartir experiències diverses per part de centres, institucions i investigadors sobre el tema. En l'àmbit literari, també destacar el [Graduate Workshop «El llegat trobadoresc en la construcció de la identitat europea»](#) (Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 22 de novembre de 2017) presentat per Núria Altarriba, cap de la Unitat Bibliogràfica de la Biblioteca de Catalunya, seguit d'una visita d'Anna Gudayol, cap de la Secció de Manuscrits, a l'exposició i amb una ponència de Laia Danés de la UdG titulada:

Es detecta una certa recuperació de la reivindicació dels fons patrimonials dins de determinades institucions, amb la presència dels seus representants en congressos de caire més generalista

«Reassessing the Catalan narrative anthology in the *Cançoners Aguiló*». A la Biblioteca Museu Víctor Balaguer, el 7 de novembre de 2016 tingué lloc la V Jornada Tècnica «I si no sóc un profe genial, què?» de debat sobre els equipaments de patrimoni literari destinats a preservar-lo i difondre'l i sobre la relació entre la literatura i educació. La Societat Catalana d'Estudis Històrics de l'Institut d'Estudis Catalans va organitzar el 3 de novembre de 2016 la jornada d'estudis «Els arxius patrimonials catalans». Si fem referència al patrimoni musical, Rosa Montalt, cap de la Secció de Música de la Biblioteca de Catalunya, va presentar la ponència «Biblioteca de Cataluña: 100 % musical» a les XXVI Jornadas FADOC organitzades per la Facultat de Documentació de la Universidad Complutense de Madrid el 25 d'abril de 2017. Margarida Ullate, també de la BC i en aquest cas cap de la Fonoteca, va presentar la comunicació «[Reutilización de documentos sonoros y audiovisuales en el ámbito digital](#)» al II Congreso Internacional de Archivos Digitales. Conectando los Saberes de las Bibliotecas, Archivos, Museos y Galerías para la Preservación Digital (Morelia, 8-10 de novembre de 2017).

Pel que fa a les visites professionals a diversos centres destaquem les visites que va organitzar el COBDC a la Biblioteca del Seminari Episcopal de Barcelona i a la Biblioteca de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona.

L'exposició més emblemàtica ha estat «Els plaers de mirar. Tresors del fons bibliogràfic de la Universitat de Barcelona»

7 EXPOSICIONS

En matèria d'exposicions podem afirmar sense por a equivocar-nos que la més emblemàtica ha estat l'exposició «[Els plaers de mirar. Tresors del fons bibliogràfic de la Universitat de Barcelona](#)», que es va exhibir al Museu d'Història de Catalunya entre el novembre del 2017 i el febrer del 2018 i que va registrar 10.468 visitants (una mitjana de 96 persones per dia). L'origen de l'exposició està lligat a la publicació del llibre *Tresors del fons bibliogràfic de la Universitat de Barcelona* el 2016. Però, a més d'aquesta magnífica exposició, aquest bienni se n'han organitzat moltes d'altres, que llistem a continuació:

2016

- «[Ramon Llull: “Ha mester paraules e llibres”](#)». Biblioteca de Catalunya. Sala d'exposicions. Del 24 de març al 27 d'abril.
- «[Exclòs de préstec. El fons desconegut de la Biblioteca de la UPF](#)». Biblioteca de la Universitat Pompeu Fabra. Campus Ciutadella. Abril.
- «[El joc de les diferències: estats, emissions, edicions copiades línia per línia](#)». CRAI Biblioteca de Reserva. Universitat de Barcelona. Maig.
- «[Universo Cervantes, 1616-2016: 400 anys de la mort de Miguel de Cervantes](#)». CRAI Biblioteca de Reserva. Universitat de Barcelona. Maig.

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

- «[Ex-libris i col·leccionisme](#)» a la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona. 8-30 de juny.
- «[Exilis, censures i resistències en el món editorial](#)». Universitat de Barcelona. Facultat de Biblioteconomia i Documentació. 2-30 de novembre. Organitzada en el marc del projecte «Història de la publicitat del llibre a Espanya (s. XV-XX)».
- «[Diario de Barcelona: una empresa periodística \(1792-2009\)](#)». Arxiu d'Història de la Ciutat. Del 10 de novembre de 2016 al 31 de març de 2017.
- [Exposició virtual «Locomotores de vapor» a la biblioteca de l'ETSEIB](#). Biblioteca de la UPC. Desembre de 2016.

2017

- «[Diario de Barcelona: una empresa periodística \(1792-2009\)](#)». Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. Del 10 de novembre de 2016 al 31 de març de 2017.
- «[Tresors de la Biblioteca Borja](#)». Biblioteca Borja (inaugurada el 18 de gener).
- «[Humorístiques: revistes il·lustrades, satíriques, polítiques, eclèctiques, càustiques, xafarderes, festives, de bon geni i millor humor, gastant ínfules de literàries des de 1841 fins al 1939](#)». Biblioteca de Catalunya. Sala d'exposicions. Del 28 de febrer al 28 d'abril.
- «[Exposició de llibres i gravats japonesos del fons del Centre de Lectura de Reus](#)». Sala Fortuny. Centre de Lectura de Reus. Del 24 de març al 22 d'abril.
- «[Biblioteques retrobades: antics posseïdors al CRAI Biblioteca de Reserva](#)». CRAI Biblioteca de Reserva. Universitat de Barcelona. Abril.
- «[El món editorial i la publicitat](#)». Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona. 5-31 de maig. En el marc de la III Jornada d'Història de l'Edició «La publicitat del llibre a Espanya»
- «[Antoni Agustí i Albanell al CRAI Biblioteca de Reserva](#)». CRAI Biblioteca de Reserva. Universitat de Barcelona. Juny. Mostra organitzada amb motiu del Simposi Internacional «L'arquebisbe Antonio Agustín en el seu 500è aniversari del seu naixement».

Més enllà de les exposicions organitzades per les mateixes biblioteques i que estan disponibles a les respectives webs, normalment o bé com a notícia i/o web pròpia, amb fotografies o enregistrament de vídeo de visites virtuals, cal destacar l'ús que s'ha fet dels nostres fons patrimonials en exposicions externes, espais de memòria, projectes de TV i audiovisuals diversos. En aquest sentit val la pena destacar el paper de la Biblioteca del Pavelló de la República de la Universitat de Barcelona, que durant el bienni 2016-2017 ha col·laborat amb més de cinquanta iniciatives ben diverses, tant a escala nacional com internacional.

Cal destacar l'ús que s'ha fet dels fons patrimonials en exposicions externes, espais de memòria, projectes de TV i audiovisuals diversos

8 BIBLIOGRAFIA

Anglada, Lluís (20 de setembre de 2017). «Les biblioteques i les humanitats digitals». *Blok BiD*.

<<http://www.ub.edu/blokdebid/es/node/809>>. [Consulta: 31/01/2019].

Biblioteca de Catalunya (s. d.). *Cens de Biblioteques i altres Institucions de Catalunya amb Fons patrimonials*.

<<http://www.bnc.cat/cat/censbibfp/list>>. [Consulta: 31/01/2019].

Col·legi de Bibliotecaris i Documentalistes de Catalunya (2017). «Biblioteques, fons i col·leccions patrimonials / openGLAM i cooperació». *Item: revista de Biblioteconomia i Documentació*, núm. 62 (gener-juny 2017).

<<https://www.raco.cat/index.php/Item/issue/view/25125/showToc>>.

[Consulta: 31/01/2019].

Consorci de Serveis Universitaris de Catalunya (2017). *Memòria*. Barcelona: CSUC.

<<http://www.csuc.cat/sites/default/files/docs/ma17.pdf>>.

[Consulta: 31/01/2019].

Consorci de Serveis Universitaris de Catalunya (2013). *Col·leccions especials de les biblioteques de Catalunya*.

<<http://colleccionsespecials.csuc.cat/?q=ca/inici>>. [Consulta: 31/01/2019].

Dooley, Jackie M.; Luce, Katherine (2010). *Taking our pulse: The OCLC Research survey of special collections and archives*. Dublin, Ohio: OCLC.

<<http://www.oclc.org/research/publications/library/2010/2010-11.pdf>>.

[Consulta: 31/01/2019].

Dupont, Christian; Yakel, Elizabeth (2013). «“What’s so special about special collections?” or, assessing the value special collections bring to academic libraries». *Evidence based library and information practice*. Vol. 8, nº 2 (2013), p. 9-21.

<<https://doi.org/10.18438/B8690Q>>. [Consulta: 31/01/2019].

Estivill Rius, Assumpció (2008). «Els fons i les col·leccions d’arxius a les biblioteques: models per al seu control i accés». *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*. Núm. 21.

<<http://dx.doi.org/10.1344/105.000000326>>. [Consulta: 31/01/2019].

Fernández Trabal, Josep (2009). «Els arxius personals i patrimonials». *Dovella*. Núm. 99, p. 19-24.

<<https://www.raco.cat/index.php/Dovella/article/view/201271>>.

[Consulta: 31/01/2019].

Olmedo, Gaspar (juny 2018). «ALMA, la nueva plataforma de gestión de la Red de Bibliotecas y Archivos del CSIC». *Enredadera*. Nº 31.
<http://sitios.csic.es/web/enredadera/alma_gestion>.
[Consulta: 31/01/2019].

Poirot, Albert (2001). «Les archives dans les bibliothèques : logiques de service ou accidents de parcours?». *Bulletin de bibliothèques de France*. Vol. 46, nº 2, p. 4-14.
<<http://bbf.enssib.fr/consulter/01-poirot.pdf>>. [Consulta: 31/01/2019].

ANNEX: PARTICIPACIONS A CONGRESSOS I PUBLICACIONS

Biblioteques patrimonials

Caballer Albareda, Gemma (2017). «El CRAI Biblioteca de Reserva i el suport a la docència: nous reptes fora de la zona de confort». *IV Jornada de Bones Pràctiques (CRAI UB)*. Barcelona, 28 de novembre de 2017.
<<http://hdl.handle.net/2445/118272>>. [Consulta: 30/01/2019].

Caballer Albareda, Gemma (2017). «Promotion and outreach, ¿con qué fines?: la gestión de fondos patrimoniales en bibliotecas universitarias». *RUIDERAe: revista de unidades de información*. 2017, núm. 12, 11 p.
<<https://revista.uclm.es/index.php/ruiderae/article/view/1621/1310>>.
[Consulta: 30/01/2019].

Casals, Judit; Fabeiro, Rosa; Térmens i Graells, Miquel (2016). «A l'entorn de BiPaDI: un projecte de gestió del patrimoni bibliogràfic per al futur». *14es Jornades Catalanes d'Informació i Documentació (biblioteques especialitzades i patrimonials)*. Barcelona: COBDC.
<<http://hdl.handle.net/2445/96240>>. [Consulta: 30/01/2019].

Gil-Solés, Daniel; Fàbregas-Rebato, Helena; Guzmán-Fernández, Imma (2016). «El fons Ramon Llull a la Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona». A: *Ramon Llull, en les fronteres: filosofia, art, llibres: homenatge al Beat Ramon Llull (1316-2016)*. Barcelona: Universitat Ramon Llull. Facultat de Filosofia de Catalunya, p. 83-94.
<<http://eprints.rclis.org/30144/>>. [Consulta: 29/09/2018].

Gras Casanovas, Mercè (2016). «Les biblioteques dels carmelites descalços de la província de Sant Josep de Catalunya (1586-1835)». *Scripta: revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna*, núm. 7, p. 220-265.
<<https://ojs.uv.es/index.php/scripta/article/viewFile/8480/8410>>.
[Consulta: 30/01/2019].

Gudayol, Anna (2016). «Fons antics i moderns relatius a Sardenya a la Biblioteca de Catalunya». A: Meloni, Maria Giuseppina; Oliva, Anna Maria; Schena, Olivetta (eds.). *Ricordando Alberto Boscolo: bilanci e prospettive storiografiche*. Roma: Viella, p. 223-265.

<https://www.academia.edu/25466162/Fons_antics_i_moderns_relatius_a_Sardenya_a_la_Biblioteca_de_Catalunya>. [Consulta: 01/08/2018].

Gudayol, Anna; Montalt, Rosa (2017). «Música litúrgica a la Biblioteca de Catalunya I: llibres de cant litúrgic manuscrits». *Miscel·lània litúrgica catalana*, núm. XXV, p. 137-389.

<<https://www.raco.cat/index.php/Miscellania/article/view/332841/4236-34>>. [Consulta: 30/01/2019].

Martí, Jordi (2016). «Deu tresors de la Biblioteca de Catalunya». Amb la col·laboració de Rosa Montalt i Pol Cruells. *440 Clàssica & Jazz* del Grup Enderrock (març).

Montalt, Rosa (2016). «Granados y la Biblioteca de Catalunya» (2016). *FIMTE XVII Simposium de Música de Tecla Española* (dedicat a Enric Granados). Parador de Mojácar, Almeria, 16-17 de setembre.

Montalt, Rosa; Cruells, Pol (2016). «La Secció de Música de la Biblioteca de Catalunya: de seu d'estudis musicològics a centre de referència musical». *14es Jornades de Catalanes d'Informació i Documentació*. Barcelona: COBDC.

<<http://www.cobdc.net/14JCID/wp-content/uploads/comunicacions/seccio-musica-bib-catalunya.pdf>>.

[Consulta: 02/10/2018]

Montalt, Rosa; Ullate, Margarida (2017). «Robert Gerhard a la Biblioteca de Catalunya». A: *Robert Gerhard: Valls, 1896 – Cambridge, 1970. Patrimoni Humà*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs, p. 133-139.

Moré, Laura; Oliva, Lourdes; Rufí, Jaume (2017). «La difusión de los fondos especiales en la Biblioteca de la Universidad de Girona». *RUIDERAE: revista de unidades de información*. 2017, núm 12, 10 p.

<<https://revista.uclm.es/index.php/ruiderae/article/view/1623/1312>>.

[Consulta: 30/01/2019].

Pujol Vallcorba, Assumpta (2016). «CRAI Biblioteca de Medicina: preservació i difusió del fons patrimonial». *XIX Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana*. Puigcerdà, 10 al 12 de juny de 2016. Taula rodona dedicada al tema «Preservació i difusió del patrimoni sanitari català».

<<http://hdl.handle.net/2445/99645>>. [Consulta: 30/01/2019].

Ruiz Fargas, Marina (2016a). «Els antics posseïdors del CRAI Biblioteca de Reserva». *Jornada d'ex-libris i col·leccionisme*. Facultat de Biblioteconomia i Documentació. Universitat de Barcelona. 8 de juny del 2016.

<<http://hdl.handle.net/2445/99505>>. [Consulta: 30/01/2019].

Ruiz Fargas, Marina (2016b). «Los antiguos poseedores del CRAI Biblioteca de Reserva (Universitat de Barcelona) y su base de datos». *REBIUN-CERL Conference*. Universidad de Salamanca. March 15th 2016.
<<http://hdl.handle.net/2445/96601>>. [Consulta: 30/01/2019].

Ruiz Fargas, Marina; Verger, Neus (2017). «Dels convents a l'acadèmia: els orígens de la biblioteca de la Universitat de Barcelona». A: *Elias Rogent i Barcelona: arquitectura, patrimoni i restauració*. Jornades sobre Elias Rogent i la seva obra, Aula Magna de l'Edifici Històric de la Universitat de Barcelona, 6 de juny del 2017.
<<http://hdl.handle.net/2445/121374>>. [Consulta: 30/01/2019].
Els tresors de la Universitat de Barcelona: fons bibliogràfic del CRAI Biblioteca de Reserva (2016). Barcelona: Universitat de Barcelona.

Ullate, Margarita; Montalt, Rosa (2017). «100 años de fondos musicales en la Biblioteca de Catalunya: 1917-2017». *XIII Encuentro Musical Internacional, Bözberg*. Suïssa, 2 de setembre.

Verger, Neus; Ruiz Fargas, Marina (2016). «Las bases de datos Marcas de Impresores y Antiguos poseedores del CRAI Biblioteca de Reserva (Universidad de Barcelona)». *II Congreso Internacional sobre el Libro Medieval y Moderno: la materialidad del libro*. Saragossa 7, 8 i 9 de setembre de 2016.
<<http://hdl.handle.net/2445/102085>>. [Consulta: 30/01/2019].

Biografies

Estivill, Assumpció (2016). *Qui era qui a l'Escola de Bibliotecàries*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
<<http://www.publicacions.ub.edu/ficha.aspx?cod=08611>>. [Consulta: 02/11/2018].

Catalogació de fons antic

Astals Forn, Isabel; Ruiz Fargas, Marina (2016). *Estats, emissions i edicions al catàleg: una proposta oberta* [Manual/Document de treball].
<<http://hdl.handle.net/2445/98192>>. [Consulta: 30/01/2019].

Caballer Albareda, Gemma (2016). «La catalogació de llibre antic: un valor afegit». *CRAI: II Jornada de Bones Pràctiques*. Barcelona, 26 d'abril de 2016.
<<http://hdl.handle.net/2445/97995>>. [Consulta: 30/01/2019].

Edició de patrimoni gràfic

Manzanares, Jordi (2017). *100 anys: 1917/2017: el tebeo que va donar nom als altres*. Barcelona: Editorial Diminuta. Col·laboració i participació de Roser

Pintó, cap de la Unitat Gràfica de la Biblioteca de Catalunya, en la selecció del material i coedició.

Enquadernació

Díaz de Miranda Macías, M.ª Dolores (2016). «Encuadernaciones flexibles bajomedievales inéditas». *II Congreso Internacional sobre el Libro Medieval y Moderno: la materialidad del libro*. Saragossa 7, 8 i 9 de setembre de 2016.

Facsíms

Ribot i Calpe, Josep (2017). *Àlbum naturalista de micologia*. Domènec Ribot i Martín (ed.); Andrés Valverde Valera (col.). Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura; Biblioteca de Catalunya.

Història del llibre i de la impremta

Altés i Aguiló, Francesc Xavier (2017). «La Impremta i el llibre a Montserrat (segles XV-XI)». A: *Sis segles de Publicacions de l'Abadia de Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p 23-121.

Avenoz Vera, Gemma; Iglesias Fonseca, J. Antoni; Lacarra Ducay, M.ª Jesús (2016). «El libro medieval: del manuscrito a la era de Internet». *II Congreso Internacional sobre el Libro Medieval y Moderno: la materialidad del libro*. Saragossa 7, 8 i 9 de setembre de 2016.

Blasco Soplón, Laia (2017). *Sobreimpresión: de la pantalla al papel y viceversa*. Barcelona: Editorial UOC.

Camprubí, Xevi (2016a). *La premsa a Catalunya durant la Guerra de Successió*. València: Publicacions de la Universitat de València.

Camprubí, Xevi (2016b). «Butlletes, fulls solts i altres menuderies: la contribució de la impremta al funcionament de la societat catalana moderna». *Manuscrits: revista d'història moderna*, núm. 34.

<<https://www.raco.cat/index.php/Manuscrits/article/view/321391/4119-14>>. [Consulta: 30/01/2019].

Casals, Judit (2017). «BiPaDi: col·lecció de catàlegs d'impressors, editors i llibreters». *III Jornada d'Història de l'Edició «La publicitat del llibre a Espanya». Sessió II: Presentació de Projectes*, 18-19 de maig de 2017, Facultat de Biblioteconomia i Documentació. Universitat de Barcelona <<http://hdl.handle.net/2445/111434>>. [Consulta: 30/01/2019].

Clusellas, Carme (dir.) (2016). *Primeres impressions: xilografies gironines, s. XVII-XX: Museu d'Art de Girona: exposició, del 24 d'octubre de 2015 al 4 d'abril de 2016*. Girona: Museu d'Art de Girona.

Conte Aguilar, Lucía María (2016). «Escritos “con pluma de hierro y plomo”: los incunables hebreos de Híjar y su recepción en la diáspora». *II Congreso Internacional sobre el Libro Medieval y Moderno: la materialidad del libro*. Saragossa 7, 8 i 9 de setembre de 2016.

Desclot, Miquel; Casajuana, Carles (2016). *La guerra, la diplomàcia del feble?: a l'entorn de la Crònica de la croada contra Catalunya de Bernat Desclot*. Enregistrament vídeo realitzat a Barcelona: sala d'actes Oriol Bohigas de l'Ateneu Barcelonès, 8 de març de 2016. 1 fitxer de vídeo (61 min): digital, so, col., fitxer MPEG (Cicle Ahir és avui: els clàssics ens interpel·len).

Estivill Rius, Assumpció (2016). «Eduard Toda, de bibliòfil i mecenes de biblioteques a mestre de bugada de papers». *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 37 (desembre).
<<http://bid.ub.edu/37/estivill.htm>>. [Consulta: 30/07/2018].

Marcos, Álvaro (2017). *Gutenberg: un inventor impresionante*. Barcelona: Vegueta Edicions.

Montero, Juan; Rueda Ramírez, Pedro (2016). «Libros y lecturas poéticas del Gobernador de Milán: épica vernácula en la biblioteca de Juan Fernández de Velasco, V duque de Frías». *ILCEA*, núm. 25, 14 p.
<<https://journals.openedition.org/ilcea/3687>>. [Consulta: 30/01/2019].

Rueda Ramírez, Pedro (2016). «La biblioteca de Juan Rodríguez de León (1590-1644): lecturas de un canónigo de Tlaxcala en tiempos de Juan de Palafox». A: Cervantes Bello, Francisco Javier (coord.). *Libros y lectores en las sociedades hispanas: España y Nueva España (siglos XVI-XVIII)*. Puebla: Instituto de Ciencias Sociales y Humanidades «Alfonso Vélaz Pliego», Benemérita Universidad Autónoma de Puebla; México: Educación y Cultura, p. 117-152.
<https://www.academia.edu/27456242/La_biblioteca_de_Juan_Rodr%C3%ADguez_de_Le%C3%B3n_1590-1644_lecturas_de_un_can%C3%B3nigo_de_Tlaxcala_en_tiempos_de_Juan_de_Palafox>. [Consulta: 01/08/2018].

Rueda Ramírez, Pedro (2017a). «Carteles de libros en España: orígenes barrocos (con un apunte decimonónico)». *Imago: revista de emblemática y cultura visual*, núm. 9, p. 107-122.
<<https://ojs.uv.es/index.php/IMAGO/article/view/10652/10838>>. [Consulta: 01/08/2018].

Rueda Ramírez, Pedro (2017b). «El derecho en los catálogos de venta de los libreros sevillanos: la circulación de impresos jurídicos en el mundo atlántico (1680-1689)». A: Duve, Thomas (coord.). *XIX Congreso del Instituto Internacional de Historia del Derecho Indiano*. Madrid: Dykinson; vol. I, p. 453-474.
<https://www.researchgate.net/publication/323259195_El_derecho_en_lo>

[s catalogos de venta de los libreros sevillanos la circulacion de impresos juridicos en el mundo atlantico 1680-1689](#)>.

[Consulta: 30/01/2019].

Rueda Ramírez, Pedro (2017c). «Libros y lecturas portuguesas del obispo poblano Manuel Fernández de Santa Cruz». *Revista História* (São Paulo), vol. 36. 29 p.

<<http://www.scielo.br/pdf/his/v36/1980-4369-his-36-e29.pdf>>.

[Consulta: 30/01/2019].

Rueda Ramírez, Pedro; Agustí, Lluís (eds.) (2016). *La publicidad del libro en el mundo hispánico (siglos XVII-XX): los catálogos de venta de libreros y editores*. Barcelona: Calambur.

Rueda Ramírez, Pedro; Baró Llambias, Mònica (2016). «Los carteles publicitarios del libro en el siglo XVIII: efímeros editoriales en paredes y pleitos». *II Congreso Internacional sobre el Libro Medieval y Moderno: la materialidad del libro*. Saragossa 7, 8 i 9 de setembre de 2016.

Solé Boladeras, Isaura (2016). «“Se hacen toda clase de impresos”: los impresos efímeros en la publicidad de la imprenta y la industria de las artes gráficas en la Barcelona del siglo XIX». *II Congreso Internacional sobre el Libro Medieval y Moderno: la materialidad del libro*. Saragossa 7, 8 i 9 de setembre de 2016.

Vicente Izquierdo, Manuel (2017). *Àcrates: els tipògrafs de La Academia, forjadors de l'acratisme societari del segle XIX, precursors de l'anarcosindicalisme del segle XX*. Lleida: Pagès Editors.

Inventaris i catàlegs

Alberni, Anna (2017). *Dels trobadors a Ausiàs March: el patrimoni de la Biblioteca de Catalunya*. Coordinat per Núria Altarriba. Barcelona: Biblioteca de Catalunya. Departament de Cultura (Escrits i memòria).

Colantuono, Maria Incoronata; Rossell, Antoni (2017). *Música i litúrgia medieval a la Biblioteca de Catalunya (segles IX-XIII)*. Coordinació: Núria Altarriba. Barcelona: Biblioteca de Catalunya. Departament de Cultura (Escrits i memòria).

Gudayol, Anna (2017). «Bibliografia litúrgica de Robert Cabié». *Miscel·lània litúrgica catalana*, Volum 25, p. 13-20.

<<https://www.raco.cat/index.php/Miscellania/article/view/332833/423626>

>. [Consulta: 02/10(2018)].

Santanach, Joan (2017). *Ramon Llull a la Biblioteca de Catalunya*. Documentació: Tània Alaix i coordinació: Núria Altarriba. Barcelona: Biblioteca de Catalunya. Departament de Cultura (Escrits i memòria).

Universitat de Barcelona. CRAI Biblioteca de Reserva (2016). *Suplement del Inventario general de manuscritos de la Biblioteca de Reserva del CRAI*. <<http://hdl.handle.net/2445/97781>>. [Consulta: 28/09/2018].

Patrimoni musical

Montalt, Rosa (2017). «Biblioteca de Catalunya: 100% musical». Facultat de Documentación de la Universidad Complutense de Madrid. *XXVI Jornadas FADOC* (25 d'abril de 2017).

Ullate, Margarida (2017). «Reutilización de documentos sonoros y audiovisuales en el ámbito digital». *II Congreso Internacional de Archivos Digitales: conectando los saberes de las bibliotecas, archivos, museos y galerías para la preservación digital* (Morelia, 8-10 de novembre de 2017). <<https://es.slideshare.net/Bagolina/margarida-ullate-i-estanyol-biblioteca-de-catalunya-barcelona-reutilizacin-de-documentos-sonoros-y-audiovisuales-en-el-mbito-digital>>. [Consulta: 28/09/2018].

Tipografia

Pujol, Josep M. (2017). *Principios de la tipografía fundamental: de William Morris a Stanley Morison*. València: Campgràfic.

Soledad, Joaquín de la (2016). *Bodoni y Azara en Barcelona: el Prospecto de caracteres nuevamente inventados por Fray Joaquín de la Soledad (1801): edición en facsímil contextualizada y al cuidado de Pedro M. Cátedra; segunda emisión con una nueva 'muestra' presentada por Albert Corbeto*. Salamanca; Parma: Biblioteca Bodoni.

Més enllà de les publicacions dins del nostre àmbit, és important destacar el paper i la rellevància que tenen alguns blogs a casa nostra relacionats amb el món del llibre antic i no mantinguts directament per biblioteques patrimonials. Blogs com [Castell interior](#), una plataforma d'estudi i difusió de la presència del Carmel descalç en la història i la cultura catalanes, de la mà de Mercè Gras i Maria Toldrà, o bé [Vademècum](#) de la mateixa Toldrà. Aquestes iniciatives, que compten amb les aportacions d'investigadors i usuaris de les biblioteques patrimonials, fan referència a les obres que custodien, i són un altaveu no imprès al pols de la recerca en un àmbit concret. També resulten de gran interès plataformes com el [Blok de BiD](#), que tot i no tenir un abast temàtic limitat al llibre antic, té molt presents les necessitats dels professionals dels fons patrimonials i ressenya sovint informes i estudis estretament vinculats amb tendències dins el món de l'educació superior i la investigació amb aquest tipus de fonts primàries que permeten estar al dia. És important tenir en compte que els fons patrimonials de les biblioteques també contribueixen a fer molts articles i publicacions tant per part dels usuaris com per part dels professionals que hi col·laboren.

Disponible a:

<http://www.raco.cat/index.php/AnuariObservatori>

Caballer Albareda, Gemma; Moré, Laura; Muxella, Imma; Nicolau Payàs, Anna.
«Biblioteques patrimonials a Catalunya (2016-2017)».
Anuari de l'Observatori de Biblioteques, Llibres i Lectura, vol. 5 (2018), p. 186-216.

<http://www.raco.cat/index.php/AnuariObservatori/article/view/350713>

Llicència Creative Commons

Reconeixement – NoComercial – SenseObraDerivada
(by-nc-nd): No es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Facultat de Biblioteconomia
i Documentació

OBSERVATORI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

ANUARI DE L'OBSERVATORI DE BIBLIOTEQUES, LLIBRES I LECTURA 2018

Editors

Lluís Agustí
Maite Comalat

